

Dossier sobre economia col·laborativa (i II)

Noves estratègies i dimensions alternatives de l'economia de plataforma

Coordinador: Lluís Alfons Garay Tamajón

NOVES FORMES D'OCUPACIÓ

Economia col·laborativa i regulació laboral

Miguel Rodríguez-Piñero Royo¹

Catedràtic de Dret del Treball (Universitat de Sevilla). Sènior Counsellor, PwC

RESUM La regulació del treball s'ha construït sobre una dicotomia assalariat i autònom, que està sent superada pel desenvolupament de noves formes d'ocupació. Entre aquestes destaquen les vinculades a nous models econòmics, com ara l'economia col·laborativa, en què les persones presten serveis amb un valor econòmic, però al marge dels mercats i dels models contractuals tradicionals. Aquestes modalitats de prestació de serveis troben un encaix defectuós en aquest model binari, per la qual cosa requereixen un marc regulador propi. L'objectiu d'aquest article és delimitar aquest problema i plantejar algunes possibles alternatives d'intervenció per resoldre'l.

PALABRAS CLAVE treball en plataformes; treball cooperatiu; treball voluntari; economia circular; economia col·laborativa; mercat de treball.

-
1. Grup de recerca PAIDI SEJ-322. és un resultat científic del projecte de recerca «Noves dinàmiques i riscos socials en el mercat de treball del segle XXI: desigualtat, precarietat i exclusió social», de la convocatòria 2018 de «projectes d'R+D reptes recerca», amb referència RTI2018-098794-B-C31. també ho és del projecte FEDER18-1264479 «Noves causes i perfils de discriminació i instruments per a la tutela antidiscriminària en el nou context tecnològic social».

NEW FORMS OF EMPLOYMENT

Circular economy and the regulation of labour

ABSTRACT *The regulation of work has been built on a dependent/self-employed dichotomy, which is being overcome by the development of new forms of employment. Among these, those linked to new economic models, such as the collaborative economy, are becoming very relevant. In these forms of work people provide services with an economic value, but outside traditional markets and contractual schemes. These provisions of services find a faulty fit in this binary model, demanding their own regulatory framework. The objective of this work is to define this problem, and to propose some alternatives to solve it.*

KEYWORDS *platform work; cooperatives; voluntary work; circular economy; collaborative economy; labour market*

1. Introducció: el triskelion regulatiu laboral

La famosa sèrie alemanya *Dark* ha posat de moda un símbol, el triskelion o trisquela, una figura amb tres parts idèntiques que surten d'un nucli, les vores del qual formen una línia contínua. El símbol és suggeridor i m'agradaria utilitzar-lo per explicar allò que considero que és el model de regulació del treball que s'està generant al segle XXI, el segon segle en què comptem amb un dret del treball propi d'aquest nom.

Aquest s'ha construït a partir d'una decisió bàsica, el de delimitar quins tipus de «treballs» calia regular, perquè mai no es va dissenyar per regular tots els que hi ha al mercat, ni va pretendre ser un veritable «dret del treball» íntegrament de qualsevol treball. El que sempre va ser, i continua sent, és el dret del treball subordinat d'un sector del mercat que es caracteritza per un mecanisme mitjançant el qual s'articula l'intercanvi de serveis professionals, el contracte de treball. Que aquest hagi crescut fins a convertir-se en el model de referència explica que aquesta branca del dret s'hagi desenvolupat fins als seus nivells actuals. Aquest és un dels tres elements del triskelion: el treball per compte d'altri, que també inclou els funcionaris públics, materialment subordinats tot i que vinculats al seu ocupador mitjançant un instrument jurídic diferent.

El segon element és el treball autònom, la forma no assalariada amb més presència al mercat i amb un grau més alt de regulació, fins a convertir-se en el model alternatiu d'ordenació del treball. Definit d'una manera especular amb el treball assalariat, el que es pot dir, a tot estirar, és que li falten les notes que el defineixen, l'alienitat i la dependència, de manera que, consegüentment, és per compte propi i autònom, però, per damunt de tot, treball no assalariat.

La regulació del mercat de treball es basava en aquesta dicotomia tradicional i van ser aquestes dues modalitats les que van guiar la construcció de la seva regulació. Hi havia entre si una frontera rígida i poc permeable, atès que cadascuna es definia amb elements oposats als de l'altra, però, alhora, controvertida i difícil de delimitar per les pressions dels operadors del mercat de situar-se al territori que els resultava més favorable als seus interessos i per la mateixa indeterminació dels elements definitoris.

Aquesta dicotomia també s'estenia en l'àmbit de la Seguretat Social, que en la major part dels casos es va construir dividint la seva protecció en dos grans sistemes, un per a cada tipus de treball, adaptant-se a la diferència més gran entre ambdós, l'existència o no d'un ocupador.

La consolidació del model dual va comportar una tendència expansiva d'ambdues modalitats, atès que les dues grans àrees es van definir per exclusió mútua: si no era una cosa necessàriament era l'altra o, si no encaixava bé en cap, se li buscava un acomodament més o menys forçat. Segurament és en l'àmbit de la Seguretat Social on millor es percep aquest efecte, mitjançant figures com l'assimilació a l'alta, que fa que

persones que materialment no siguin autònomes ni assalariades es puguin integrar en algun d'aquests dos règims del sistema públic.

El que no encaixava en cap de les dues categories quedava fora de l'atenció del regulador, que les considerava poc rellevants per la seva escassa presència, per la seva poca importància econòmica i, també, pel menyspreu cap a activitats predominantment femenines (com passa amb les cures).

Al segle XXI, aquest tercer espai requereix tanta atenció com els altres dos. El formen figures que presten serveis que no encaixen en aquests dos models tradicionals per algun element rellevant: la finalitat de l'intercanvi, la falta d'ocupador perquè es treballa per a la pròpia economia domèstica (treball familiar i domèstic), la presència d'un marc jurídic alternatiu per a l'intercanvi (el treball cooperatiu)... Aquest seria el tercer, i emergent, sector del triskelion.

L'ordenament ha anat responent d'una manera puntual i ha proporcionat un marc normatiu a algunes de les més esteses i properes als mercats tradicionals. Això mateix ha passat amb l'economia social, el model més present i regulat, fins a arribar a presentar-se com una espècie de tercera via. Però ja no és suficient i altres models de prestació de serveis requereixen una secció pròpia en el dret del treball. Dues tendències conflueixen en això: l'expansió i la diversificació d'aquestes formes, fins a assolir una dimensió econòmica considerable; i la voluntat de l'Estat per ocupar tots els espais socials en què es produeixen les relacions econòmiques i integrar-les en el seu sistema fiscal i de protecció social. Cada cop més, qui treballa ha de tributar i integrar-se a la Seguretat Social, si el que fa té un impacte econòmic. Els serveis exclosos estan veient com es redueix el seu espai. La Seguretat Social lidera el camí, de manera que integra en la seva protecció situacions que originàriament no tenia en compte (com les pràctiques o els cuidadors no professionals); les normes laborals no van molt enrere.

Entre les noves formes destaquen les vinculades a models econòmics alternatius. En aquestes, l'objectiu que mou a les parts és peculiar, ja que no busquen intercanviar uns serveis per una retribució o preu, sinó obtenir altres satisfaccions pel que fan, complir un altre tipus d'obligacions o simplement buscar alternatives als mercats tradicionals. No hi ha un mercat de treball ni de serveis, sinó una altra manera d'entendre les relacions entre les persones. Les situacions són diferents i també les retribucions. En aquest article m'hi referiré, amb totes les reserves, com a «economia circular» o «economia col·laborativa», fins i tot sent conscient de les grans diferències entre ambdues.

Com integrar aquestes formes d'intercanvi en un model dual? Com obtenir una resposta reguladora adequada per al tercer element del triskelion? Reflexionar-hi és l'objectiu d'aquest article.

2. Com situar l'economia col·laborativa en la regulació laboral?

L'ordenament jurídic no està preparat per regular adequadament un panorama com el descrit. La seva solució, per defecte, passa per integrar el treball en l'economia col·laborativa en algun dels dos grans sistemes, l'assalariat i l'autònom. Mantenir-lo com un sector autoregulat i aliè a l'Estat tampoc no és sostenible, quan s'assoleixen certes dimensions.

L'aplicació del dret del treball a les activitats per compte d'altri és automàtica, n'hi ha prou amb la presència de les notes de la laboralitat definides pel legislador: l'alienitat i la dependència, fonamentalment. Si ambdues hi són presents, no hi ha manera d'excloure aquesta aplicació, si no és per la mateixa voluntat del legislador laboral. La seva absència determina l'aplicació del model per compte propi, que s'activa per l'absència de la subordinació.

Per això la resposta a aquesta pregunta s'ha de fer mitjançant una anàlisi dels elements característics d'aquests intercanvis, d'allò que el legislador considera identificador del tipus de treball. Hem de veure si hi ha alienitat, si es treballa en interès i benefici d'un altre; i subordinació, si hi ha el compromís de sotmetre's a la direcció, el control i el poder disciplinari d'un altre. Així analitzat, una gran part de l'economia col·laborativa encaixaria en el model per compte propi, per manca d'aquests elements. Tindríem autònoms intercanviant els seus serveis per uns altres.

Ara bé, no es pot oblidar que l'economia col·laborativa genera un mercat intern, autoregulat, però un mercat a la fi, amb unes disposicions internes que determinen els aspectes fonamentals de l'intercanvi, a què s'han de sotmetre els participants. També és important tenir en compte que sovint aquests no operen professionalment, d'una manera organitzada i continuada, requisit per a la qualificació com a treballador autònom. Així doncs, aquesta conclusió té mancances.

El fet paradoxal és que l'element identitari de l'economia circular, la finalitat perseguida per les parts que col·laboren en aquestes experiències, no encaixa en aquesta anàlisi. Aquesta resulta poc rellevant jurídicament, atès que resulta difícil identificar-les i acreditar-les. Només hi ha una excepció, la dels serveis que es presten amb una finalitat no lucrativa, que en el dret del treball espanyol es qualifiquen com a realitzats «per amistat, benevolència i bon veïnatge», i als quals l'estatut dels treballadors exclou del seu àmbit d'aplicació i, quan ho fa, també els treu de l'àmbit de la Seguretat Social.

S'ha intentat dirigir l'economia col·laborativa cap a aquest espai, el dels treballs de benevolència i no lucratiu. Aquesta solució troba dos grans obstacles: el primer és que la seva conseqüència és la desregulació, ja que no s'ha dotat d'una ordenació jurídica a aquesta mena d'activitats (amb alguna excepció com el voluntariat) i això comporta excloure-les, per exemple, dels mecanismes de protecció social i de tutela del prestador de serveis. La desregulació no sempre és una bona solució, especialment si es vol que aquesta economia tingui una presència substancial. El segon obstacle és que no encaixa en aquest supòsit, ja que els participants aspiren a obtenir un benefici dels serveis que presten, l'expectativa de poder rebre dels altres, per la qual cosa ens trobem davant intercanvis lucratiu, aliens a la gratuïtat que caracteritza els serveis de benevolència.

No tenim cap manera d'encaixar-ho en els esquemes tradicionals, dissenyats per a una realitat diferent però amb la vocació de regular tota la realitat laboral. Aquest és el principal problema que afronten avui els serveis realitzats en el marc de l'economia col·laborativa.

3. Economia col·laborativa i treball en plataformes

El treball en plataformes té poc a veure amb l'economia col·laborativa, tot i que en un primer moment adoptés aquesta denominació i s'apropiés d'alguns elements culturals d'aquesta. L'element en comú era la idea del mercat digital, que ha fet possible els intercanvis, impensables en formats tradicionals, i també la possibilitat d'utilitzar recursos ociosos, com passava en les primeres versions d'UBER. La resta era diferent i l'intent de camuflar un nou sector econòmic després d'un moviment social va ser ràpidament desemmascarat. El fet paradoxal ha estat el posterior creixement de les plataformes de serveis, que han superat en presència i impacte econòmic les formes d'economia col·laborativa que les van precedir.

Avui el treball en plataformes està en la primera línia del debat sobre la regulació dels serveis. La seva preeminència és bona i dolenta. Té aspectes positius perquè està cridant l'atenció sobre els models alternatius de prestació de serveis, que posen el focus en la necessitat de desenvolupar el tercer element del triskelion. També posa de manifest la insostenibilitat del model dual, cosa que ha fet plantejar-se la seva superació o, com a mínim, un redisseny en profunditat. En aquest debat, estan apareixent construccions originals i suggeridores, que poden motivar una veritable revolució reguladora. També ens avisa de l'impacte de la tecnologia en els mercats de serveis.

Els aspectes negatius també són ben visibles. Els seus efectes de fugida de la regulació i de precarització han generat una justificada desconfiança cap a aquesta avantguarda de formes de treball hiperprecar, la qual cosa ha provocat reaccions de l'Estat, els efectes de les quals no sempre han estat positius. A la pràctica, els legisladors estan afrontant aquesta qüestió d'una manera conservadora, fent el que s'ha fet sempre, és a dir, intentar encaixar-les en alguna de les dues àrees conegudes, qualificant-los com a autònoms o assalariats. El cas espanyol és potser el millor exemple, amb una llei encara en projecte (segurament, ja s'haurà aprovat quan aquest article sigui publicat) dirigida a facilitar la qualificació com a assalariats als treballadors de repartiment a domicili de menjar preparat. És una mesura efectiva que millorarà la situació d'aquestes persones, tot i que no deixa de ser una resposta tradicional a un problema nou.

Fins i tot aquells que defensen postures teòricament més avançades, s'han inclinat a buscar zones de confluència o de sobirania compartida entre ambdues. Les propostes de «tercera via», en alguns casos ja implementades en alguns ordenaments (a Espanya tenim els TRADE de l'Estatut del Treball Autònom, que són una figura equívoca quan són autèntics autònoms, i no una figura intermèdia), no han estat una resposta adequada i, algunes vegades, han servit per regularitzar pràctiques fraudulentas, però no sempre d'una forma adequada i, en altres, han servit de canal per al mateix frau.

El cert és que una possible regulació del treball en plataformes no servirà per resoldre la qüestió de l'economia col·laborativa. Aquesta, per contra, es veurà perjudicada no solament per la desconfiança del legislador i per l'aplicació d'una normativa inadequada, sinó també per una atenció més gran cap a les activitats econòmiques, que busca portar totes aquestes als espais regulats. El seu estatus actual, resguardat en gran manera de les normes aplicables al treball, no serà sostenible molt de temps.

4. Algunes solucions

Davant les dificultats per integrar en l'ordenament jurídic aquestes formes de treballar, la realitat ens està posant de manifest algunes iniciatives destinades precisament a buscar-los un acomodatament. A vegades, és la mateixa societat la que genera aquestes pràctiques, aprofitant el marc normatiu existent, però el suport públic que poden arribar a trobar no pot ocultar el seu caràcter autònom. Altres vegades, en canvi, és l'Estat el que dissenya noves solucions per afrontar les noves necessitats. Hi ha casos, finalment, en què es reutilitzen figures preexistents per a finalitats diferents.

4.1. Les monedes socials

Les monedes socials són una manera de facilitar els intercanvis que caracteritzen moltes modalitats de l'economia col·laborativa, que creen un mitjà de pagament i d'acumulació de crèdits que serveix per adquirir béns i serveis d'altres participants en l'experiència. Tot i que originàriament el seu ús es limitava als membres del col·lectiu que les creava i se cenyia als intercanvis entre aquests, posteriorment el model ha estat assumit per entitats públiques i autoritats locals com una manera de fomentar aquestes pràctiques. Són nombrosos els ajuntaments que han encunyat la seva pròpia moneda social i l'han posat en circulació per a intercanvis de prestacions entre els seus veïns, amb una seguretat jurídica i un abast més gran.

El pagament dels serveis mitjançant les monedes socials afavoreix indubtablement les iniciatives col·laboratives, ja que evita els problemes d'immediatesa i d'identitat de les parts en la contraprestació, la qual cosa permet ampliar el ventall de subjectes potencials en les operacions. També facilita l'assignació d'un valor als serveis. Tot això resulta bàsic per a les transaccions.

És una experiència social que, de nou, ha estat enfosquida per una altra més cridanera, la de les monedes virtuals. La reacció enfront dels riscos generats per aquestes pot portar a l'adopció de mesures que en restringeixin l'ús.

Des del punt de vista del dret del treball, les monedes socials resulten d'escassa ajuda. La forma com es produeix el pagament no resulta especialment rellevant per qualificar uns serveis. És cert que aquests serveis han de ser retribuïts i que les lleis laborals obliguen, des de fa temps, al fet que aquest pagament es faci en una moneda oficial. De fet, entre les primeres normes laborals hi havia les prohibicions del *truck system*, la retribució mitjançant vals o mercaderies. El pagament en diners va ser una conquesta històrica i les normes així ho reconeixen. Però el fet que no es faci així no és indicatiu que no estem davant un treball assalariat, sinó que, més aviat, apunta a l'existència d'un incompliment per part de l'ocupador, quan hi ha una veritable obligació de pagar el salari en el mitjà adequat.

La presència d'uns serveis prestats a canvi d'una d'aquestes monedes socials indica que estem davant un intercanvi obligatori, amb un valor econòmic i una finalitat lucrativa, elements tots aquests que reforcen més que no pas afebleixen la seva qualificació com una activitat per compte propi o aliè.

4.2. El treball amb bons

El treball amb bons és una modalitat de serveis, que poden ser prestats tant per autònoms com per assalariats. Amb una certa tradició en alguns països, alguns organismes europeus ja la qualifiquen com una de les «noves formes d'ocupació» davant la seva extensió a altres ordenaments. Consisteix en el pagament dels serveis prestats mitjançant un bo, intercanviable per diners però un cop deduïts uns percentatges a títol de cotitzacions socials i fiscalitat sobre aquesta renda. El bo substituiria la retribució del salari en diners, però també la formalització del contracte de serveis, la cotització social i el pagament de les obligacions fiscals. El *voucher work* es presenta precisament com una modalitat especial de treball per les grans peculiaritats que presenta enfront de l'estàndard, perquè facilita molt les coses, però també comporta inaplicar, o aplicar d'una manera peculiar, nombroses normes de gran rellevància, amb el perill d'incompliment d'aquestes obligacions. Per no parlar del risc de generar uns títols al portador, fàcilment convertibles, des de la perspectiva del blanqueig de capitals, la possibilitat de robatoris, etc.

Originàriament, el bo va ser dissenyat com a resposta a diverses necessitats: d'una banda, assegurar que determinades ajudes socials es destinaven a la finalitat per a la qual es van dissenyar (els bons només es podien utilitzar per a certes finalitats); de l'altra, regularitzar les activitats d'escassa entitat (com ara la cura de menors o les tasques auxiliars) per facilitar el compliment de les formalitats laborals i fiscals.

La seva aplicació en l'economia circular es faria mitjançant l'intercanvi de serveis per bons, que es canviarien per diners ordinaris en els termes indicats. La diferència enfront de les monedes socials consisteix en el fet que aquestes no es poden convertir en una moneda oficial i que els bons tenen un abast molt més ampli, ja que no estan limitats als mercats interns de les iniciatives que generen les monedes socials. Ara bé, presenta el mateix problema que aquestes: la forma de pagament és un aspecte marginal dins del marc general de l'intercanvi de les activitats econòmiques. El fet rellevant continuarà sent el seu impacte econòmic i la forma de prestació. No obstant això, és indubtable que poden resultar molt útils per formalitzar i ordenar les experiències de l'economia circular, i també facilitar el compliment de les obligacions vinculades a les prestacions mútues que la caracteritzen.

4.3. Les plataformes cooperatives

L'extensió de les plataformes de serveis també està portant, com una forma particular de resistència als seus aspectes més nocius, a l'aparició d'un sector d'aquestes plataformes que és gestionat pels mateixos treballadors. En aquesta modalitat d'actuació, el col·lectiu de treballadors operaria en el mercat com una entitat que ofereix els seus serveis associant les persones que els presten, i no actuant com un intermediari i en el seu propi interès, que és el que fan les plataformes. Així compensen els desequilibris contractuals enfront dels mercats digitals i clients, mutualitzen els riscos i costos, i obtenen visibilitat i representació, de manera que generen un potent factor de màrqueting social. Serien els mateixos prestadors els que establirien les condicions generals del servei i en fixarien els preus, més benivolents i equilibrats. Així, es construeix un interlocutor propi per a aquest col·lectiu, que no solament actua enfront de les plataformes tradicionals, sinó que competeix amb aquestes utilitzant els seus mateixos mitjans, mitjançant les plataformes socials autogestionades, les veritables plataformes cooperatives.

En alguns casos, la creació d'una cooperativa ha estat una resposta a les condicions abusives imposades per determinades empreses que gestionen les plataformes, mimetitzant-se amb aquestes per poder disposar d'un mateix suport tecnològic sense els seus costos i inconvenients. Això és el que ha passat a Espanya amb l'aparició de cooperatives en el sector de la ciclomotxatgeria i el repartiment de menjar cuinat.

D'una manera paradoxal, aquestes experiències acosten el treball en plataformes al model originari de l'economia col·laborativa, la que va generar aquesta denominació, incorporant el component social, mutualista i cooperatiu.

El desenvolupament d'aquestes plataformes cooperatives s'ha beneficiat d'algunes mesures de suport. Així, la Xarxa d'Economia Solidària (XES) de Catalunya ha posat en marxa Pam a Pam, una iniciativa per mapar els projectes d'economia solidària al territori català per visibilitzar-los. Per la seva banda, la Corporació Mondragón, en cooperació amb la seva universitat (Mondragon Unibertsitatea) i altres entitats, ha posat en marxa un programa formatiu per impulsar la promoció del cooperativisme digital a escala mundial i promoure l'emprenedoria de les cooperatives per mitjà de les plataformes digitals. Es tracta del programa Cooperatives de Plataforma JA!

Per a l'economia col·laborativa real, els avantatges d'aquesta alternativa són evidents, ja que la doten d'un marc jurídic concret, segur i regular, que és el de l'economia social. Les obligacions mútues, amb l'Estat i amb tercers quedarien aclarides, en un model que, a més, és democràtic i igualitari. No obstant això, aquesta regulació es va dissenyar pensant en activitats econòmiques rellevants per als seus prestadors com a formes d'autoocupació. Es basa en la creació de persones jurídiques estables, amb pretensions de continuïtat. Això no passa en tots els casos de l'economia col·laborativa, per la qual cosa a vegades pot resultar una solució excessiva, un cert «acarnissament jurídic» per a allò que es pretén.

4.4. Les noves formes d'ocupació

El fenomen de l'economia col·laborativa i circular es produeix en un moment molt peculiar del mercat de treball, que està experimentant una marcada tendència a la diversificació. Com s'ha vist, el model dual tradicional està sent superat, però és que, a més, les dues àrees tradicionals estan experimentant importants transformacions. En l'àmbit del treball autònom, són cridaneres la generalització, la precarització i la diversificació en el marc de la coneguda com a «revolució freelance» que l'ha estès, però alhora l'ha empobrit. En el camp del treball assalariat, el fenomen més cridaner és el de les noves formes d'ocupació. Entre ambdós, la frontera s'esquerda amb fluxos d'institucions i de col·lectius, una permeabilitat més gran i un creixement de les zones comunes o superposades. El fenomen de les noves formes d'ocupació comporta l'aparició en el mercat de treball de formes originals d'articular la relació laboral, a vegades amb reconeixement legal. Són moltes, per la qual cosa han aparegut noves classificacions i categories, entre les quals podem citar les de «treball molt atípic» (contractes laborals amb un durada determinada molt breu, de menys de sis mesos de durada, treball a temps parcial de menys de deu hores a la setmana, contractes verbals i treball «zero hores» o «puntual»), «formes d'ocupació casual» (contractes de zero hores, treball a distància, freelances, treball en plataformes *on line*), «formes no estàndards de treball» (treball molt atípic i casual, falsos autònoms, treballadors de contractes, treballadors en missió, treball pagat amb bons, treball no retribuït, etc.), «noves formes d'ocupació» (treball casual, treball per bons, ocupació col·laborativa, treballadors compartits, treball per portafolis, *interim management*, treball compartit, treball mòbil basat en tecnologies de la infocomunicació, i treball en plataformes), etc.

Les institucions de la Unió Europea han adoptat diverses iniciatives sobre aquest tema, entre les quals trobem la Directiva (UE) 2019/1152, del Parlament Europeu i del Consell, de 20 de juny de 2019, relativa a unes condicions laborals transparents i previsibles a la Unió Europea. També hi ha una altra directiva sobre el treball en plataformes que està en les seves primeres fases de discussió al Parlament Europeu.

A Espanya s'ha previst, recentment, una nova regulació del treball a distància i del teletreball, i també la introducció d'una nova modalitat contractual, el contracte per a la formació dual universitària, per la disposició final 36.1 de la Llei 11/2020, de 30 de desembre, dels pressupostos generals de l'Estat per a l'any 2021. Hi ha prevista una important reforma per reduir la tipologia contractual i una llei sobre el treball en plataformes que està en plena discussió en el diàleg social. Acompanyen aquestes reformes un enfortit activisme de la Inspecció de Treball i una reconstrucció de la jurisprudència sobre la contractació temporal que està restringint el seu espai. En el marc d'aquests temps de canvis, es podria plantejar una modalitat contractual que pogués servir per a algunes manifestacions de l'economia col·laborativa. No per a totes, òbviament, però sí per a algunes, assegurant-los la protecció de la llei i la cobertura del règim general de la Seguretat Social.

Les alternatives que tenim en el dret espanyol per construir una nova forma d'ocupació són diverses: com a modalitat contractual, un tipus de contracte adaptat per a una relació laboral, fora d'això, ordinària; o com a relació laboral especial, amb un marc normatiu completament adaptat. El principal problema que hauríem d'afrontar és la dificultat d'articular una relació bilateral, amb un ocupador únic a qui atribuir els poders i les responsabilitats d'aquesta condició. Caldria pensar en un esquema innovador, segurament triangular, en què una entitat ocuparia les persones que desenvolupen l'activitat i les posaria en contacte amb les que els reben, de manera que unes mateixes persones estarien successivament als dos extrems del triangle, com a treballadors i com a usuaris, segons correspongués. La Llei 14/1994, per la qual es regulen les empreses de treball temporal, ja preveia la possibilitat que aquestes adoptessin la forma de cooperatives, apropant-les al model d'autoocupació col·lectiva.

Les relacions triangulars tenen avantatges evidents quan es tracta d'articular relacions esporàdiques. De fet, és un dels models reguladors que s'ha proposat per a l'ordenació del treball en plataformes. També podria servir per a l'economia col·laborativa, o per a una part d'aquesta, amb les adaptacions adequades.

5. Economia circular i estatut dels treballadors per al segle XXI

Ens trobem a la meitat d'un període d'activisme legislatiu amb pocs precedents. No em refereixo a l'emergència COVID, que ha generat per si mateixa el seu propi «Dret», que està constituït per una successió de normes d'urgència i de durada limitada a la de la crisi sanitària (se suposa). El que vull dir és que als darrers anys s'ha previst un volum de producció de normes laborals molt anormal, sense que hàgim tingut una «reforma laboral» com les que acostumem a tenir cada cop que hi ha una crisi econòmica.

És una altra cosa. Hi ha una voluntat de canviar el model laboral que tenim a Espanya. Si fem abstracció del Dret COVID, s'està avançant considerablement en la millora dels drets dels treballadors, després de dècades d'erosió com a conseqüència de les pressions deudocràtiques. Encara sense haver desfet el camí de la reforma laboral de 2012, quelcom improbable en aquest context, els darrers canvis legislatius coincideixen en aquesta direcció, si més no en tres àrees, un nou triskelion d'avenços en la tutela de les persones treballadores.

La primera línia de progressió és la dels drets digitals, que es reflecteix en la Llei orgànica 3/2018, de 5 de desembre, de protecció de dades personals i garantia dels drets digitals i en el Reial decret llei 28/2020, de 22 de setembre, de treball a distància, que serà prevista en la Carta de Drets Digitals i la «Llei rider», quan s'aprovin.

La segona la formen les mesures per a la lluita per la igualtat i la no discriminació, principalment per motius de gènere. La producció legislativa s'inicia amb el Reial decret llei 9/2018, de 3 d'agost, de mesures urgents per al desenvolupament del Pacte d'Estat contra la violència de gènere; seguit del Reial decret llei 6/2019, d'1 de març, de mesures urgents per a la garantia de la igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes en el treball i l'ocupació; i del Reial decret llei 3/2021, de 2 de febrer, pel qual s'adopten mesures per a la reducció de la bretxa de gènere i altres matèries en els àmbits de la Seguretat Social i econòmic. En el nivell reglamentari, s'han aprovat importants reials decrets: el Reial decret 901/2020, de 13 d'octubre, pel qual es regulen els plans d'igualtat i el seu registre i es modifica el Reial decret 713/2010, de 28 de maig, sobre el registre i dipòsit de convenis i acords col·lectius de treball; i el Reial decret 902/2020, de 13 d'octubre, d'igualtat retributiva entre dones i homes.

La tercera línia la formen mesures en matèria de temps de treball i permisos, establertes pel ja citat Reial decret llei 6/2019, d'1 de març, de mesures urgents per a la garantia de la igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes en el treball i l'ocupació; i pel Reial decret llei 8/2019, de 8 de març, de mesures urgents de protecció social i de lluita contra la precarietat laboral en la jornada de treball.

En conjunt, les persones treballadores comencen aquesta dècada amb drets que no gaudien fins fa poc: la desconexió digital, el registre de la jornada, la intimitat informàtica, l'adaptació de la jornada... També amb instruments de tutela més potents, com els plans d'igualtat i les auditories retributives. Hi ha un model diferent i un objectiu a mitjà termini: un nou estatut dels treballadors per al segle XXI, previst en el programa de govern de coalició amb l'objectiu de garantir la «protecció dels treballadors i les treballadores enfront dels desafiaments socials, tecnològics i ecològics del segle XXI», i també «el reconeixement de nous drets dels treballadors propis de la realitat econòmica, social i laboral actual».

Aquest estatut, destinat a regular el mercat de treball de les properes dècades, pot servir per introduir un enfocament diferent en la regulació laboral i superar l'original que ja ha posat de manifest les seves mancances. Sens dubte, ha de contenir l'ordenació del treball assalariat, però això només ha de ser una de les seves parts. Una altra ha d'incloure un veritable «estatut de les persones que treballen», amb independència del model jurídic que assumeixi la seva prestació, que actui com a fonament per als tres estatuts avui existents, el del treball assalariat, el de l'autònom i el de l'ocupació pública, és a dir, ha de ser una veritable carta de drets de les persones en el mercat de treball i en la prestació de serveis. En aquesta nova norma també ha d'haver-hi un espai per a les formes alternatives d'intercanvi de regulació i serveis, com ara l'economia col·laborativa, que reconegui el seu paper en la societat i en el mercat i que disposi d'un marc adequat i de seguretat jurídica en les seves operacions.

Paral·lelament, s'ha de produir una reforma dels mecanismes de protecció social, un procés amb altres ritmes però que ja està en marxa amb la introducció de nous elements que completen el model contributiu i professional vigent: la dependència i l'ingrés mínim vital, bàsicament, que demostrin que podem protegir les persones al marge que siguin autònoms o assalariats.

Ara és el moment. Hem d'aprofitar aquest procés de transformació per ampliar el focus i, així, incloure altres modalitats de prestació de serveis, avui necessitades d'una ordenació jurídica adequada. Si estem d'acord amb la seva rellevància i amb la importància de la seva promoció, hem de trobar-los un lloc no solament en el mercat i en la societat, sinó també en el dret. Només així es podran desenvolupar, amb seguretat i amb justícia, en benefici de tots.

Referències bibliogràfiques

- ALONSO SÁNCHEZ, R. (2016). «Economía colaborativa: un nuevo mercado para la economía social». *Revista jurídica de economía social y cooperativa* (núm. 88, pàg. 231). CIREC, Espanya. Doi: <https://doi.org/10.7203/CIRIEC-E.88.9255>
- ALTÉS TÁRREGA, J. A. (2018). «Análisis legal de las cooperativas de facturación y las cooperativas de impulso empresarial». A: HERNÁNDEZ-BEJARANO I TODOLÍ SIGNES (coord.) *Trabajo en plataformas digitales: innovación, derecho y mercado* (pàg. 387). Aranzadi, Pamplona.
- BELDA MIGUEL, S.; PELLICER SIFRES, V. (ed.) (2019). *Innovación social colectiva. Experiencias para la transición a la sostenibilidad desde la ciudadanía organizada*. Icària, Barcelona.
- CALVO GALLEGO, F. J. (2017). «UBERPOP como servicio de la sociedad de la información o como empresa de transporte: su importancia para y desde el derecho del trabajo». A: HERNÁNDEZ-BEJARANO, M. i RODRÍGUEZ-PIÑERO ROYO, M. C. (dir.) *Economía colaborativa y trabajo en plataforma: realidades y desafíos* (pàg. 331). Bomarzo, Albacete.
- FALCÓN-PÉREZ, C. E.; FUENTES-PERDOMO, J. (2019). «Mejorando el bienestar de la sociedad a través del cooperativismo de plataforma», *Revista de economía pública, social y cooperativa*, (núm. 95, pàg. 61). CIRIEC, Espanya. Doi: <https://doi.org/10.7203/CIRIEC-E.95.12655>
- FERNÁNDEZ-TRUJILLO MOARES, F. (2019). «Delivery Cooperatives. An Alternative to the Great Platforms of the Digital Economy». A: TEJERINA MONTAÑA, B., MIRANDA DE ALMEDIDA, C. i PERUGORRÍA, I. *Sharing Society: the Impact of Collaborative Collective Actions in the Transformation of Contemporary Societies*. Universitat del País Basc.
- HERNÁNDEZ-BEJARANO, M.; GARCÍA MANDALONIZ, M. (2020). «El rol de la moneda y criptomoneda social en el nuevo contexto económico social y digital». *Revista jurídica de economía social y cooperativa* (núm. 37, pàg. 283). CIRIEC, Espanya.
- HERNÁNDEZ-BEJARANO, M.; TODOLÍ SIGNES, A.; RODRÍGUEZ-PIÑERO ROYO, M. (dir.) (2020). *Cambiando la forma de trabajar y de vivir: de las plataformas a la economía colaborativa real*. *Tirant lo Blanch*, València. Doi: <https://doi.org/10.7203/CIRIEC-JUR.37.15791>
- HERNÁNDEZ-BEJARANO, M.; TODOLÍ SIGNES, A. (coord.) (2018). *Trabajo en plataformas digitales: innovación, derecho y mercado*. Aranzadi, Pamplona.

- HERNÁNDEZ-BEJARANO, M.; RODRÍGUEZ-PIÑERO ROYO, M. C. (dir.) (2017). *Economía colaborativa y trabajo en plataforma: realidades y desafíos*. Bomarzo, Albacete.
- HERNÁNDEZ-BEJARANO, M. (2017). «Nuevos modelos de cooperativas de trabajadores autónomos: un análisis de las cooperativas de impulso empresarial y las cooperativas de facturación». A: HERNÁNDEZ-BEJARANO i RODRÍGUEZ-PIÑERO ROYO (dir.), *Economía colaborativa y trabajo en plataforma: realidades y desafíos* (pàg. 145). Bomarzo, Albacete.
- RODRÍGUEZ-PIÑERO ROYO, M. (2017). «La agenda reguladora de la economía colaborativa: aspectos laborales y de Seguridad Social». *Temas laborales*, (núm. 138, pàg. 125).
- RODRÍGUEZ-PIÑERO ROYO, M. (2017). «Todos eran mis hijos: el derecho del trabajo y las nuevas formas de empleo». *Derecho y sociedad*, (núm. 49, pàg. 185).

Citació recomanada: RODRÍGUEZ-PIÑERO ROYO, Miguel. Noves formes d'ocupació. *Economía col-laborativa i regulació laboral*. *Oikonomics* [en línia]. Maig 2021, n. 15, pp. 1-11. ISSN: 2339-9546. DOI: <https://doi.org/10.7238/o.n15.2103>

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>.

Miguel Rodríguez-Piñero Royo

mrodriguez7@us.es

Catedràtic de Dret del Treball i de la Seguretat Social, Universitat de Sevilla

ORCID 0000-0001-7926-6175

Compagina la seva càtedra amb la col·laboració a l'empresa PwC com a *senior counsellor*, i amb la condició de Secretari General de la Universitat Internacional d'Andalusia. Les seves principals línies de recerca són la regulació del mercat de treball, l'impacte dels canvis tecnològics en les relacions laborals i la dimensió transnacional i de la Unió Europea del Dret del Treball. Darrerament, està desenvolupant projectes de recerca sobre noves formes d'ocupació, noves causes de discriminació i treball en plataformes.